

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij psihologije

Valentina Hojsak

Povezanost psihopatskih tendencija i seksualnog sadizma

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2014.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Karakteristike psihopatije i seksualnog sadizma.....	5
2.1 Psihopatija	5
2.2 Obilježja seksualnog sadizma.....	6
3. Istraživanja povezanosti između psihopatskih tendencija i seksualnog sadizma.....	7
4. Priroda povezanosti	9
4.1 Seksualno devijantne fantazije	9
4.2 Traumatsko iskustvo.....	11
4.3 Emocionalni deficiti	12
4.3.1 Nemogućnost doživljavanja empatije	14
4.3.2 Abnormalno doživljavanje empatije	16
5. Implikacije povezanosti.....	18
6. Zaključak	21
7. Literatura	22

Sažetak

Psihopatija i seksualni sadizam konstrukti su koji izazivaju mnogo pažnje zbog svojih karakteristika. Rezultati dosadašnjih istraživanja pokazuju da je psihopatija primarno vezana uz različite kognitivne i emocionalne deficite, dok je kod seksualnog sadizma najvažniji element seksualno uzbuđenje izazvano fizičkom i/ili emocionalnom patnjom druge osobe. Iako su oba konstrukta povezana s neseksualnim i seksualnim nasiljem te teškim kriminalnim djelima, ne postoji mnogo istraživanja koja su se bavile povezanošću ova dva konstrukta. U ovom radu prikazana su osnovna obilježja psihopatije i seksualnog sadizma te zajedničke karakteristike koje su do sada pronađene u istraživanjima. Nadalje, prikazat će se tri osnovne hipoteze koje mogu objasniti zašto se ovi konstrukti pojavljuju zajedno u istraživanjima koje obuhvaćaju zatvorsku populaciju: hipoteza seksualnih fantazija, traumatskih događaja i emocionalnih deficita s posebnim naglaskom na doživljavanje empatije. Istraživanja ukazuju da bi povezanost između ova dva konstrukta mogla utjecati na brzinu i vjerojatnost da će osoba ponoviti zločin nakon izlaska iz zatvora. Rezultati su tih istraživanja važni jer mogu imati veliki utjecaj na određivanje kazne i tretman kažnjenika. Svakako treba spomenuti i brojna ograničenja vezana uz uzorke ispitanika, različite kriterije na temelju kojih se operacionaliziraju konstrukti i mjerne instrumente koji se koriste. Također, kroz rad ukazat će se na područja koja zahtijevaju dodatna istraživanja kako bi mogli što bolje razumjeti ove konstrukte i predviđati ponašanja na koja utječu.

Ključne riječi: psihopatija, seksualni sadizam, nasilje, empatija

1.Uvod

Seksualni sadizam i psihopatija teorijski, klinički i empirijski povezani su sa seksualnim zločinima (Knight i Robertson, 2013). I dok je mnogo pažnje posvećeno uzrocima i prevenciji seksualno agresivnog ponašanja kao što je zlostavljanje djece i silovanje, mnogo se manje istraživanja bavilo ekstremnim oblicima seksualnog nasilja koja uključuju sadističke elemente ili ubojstva (Kirsch i Becker, 2007). Osim seksualnih zločina, ovi konstrukti povezani su i s neseksualnom agresijom, počinjenjem zločina u mlađoj životnoj dobi, češćim i bržim recidivizmom nakon izlaska iz zatvora te višim razinama nasilja tijekom zločina (Robertson, 2011).

Cilj je ovog rada obuhvatiti istraživanja na području psihopatije i seksualnog sadizma s posebnim naglaskom na njihovu povezanost te prikazati moguća objašnjenja zašto se ova dva konstrukta pojavljuju zajedno te koje su implikacije te interakcije. Ovi podaci su bitni jer mogu utjecati na duljinu kazne zatvorom kao osnovnom kaznom kod težih kaznenih djela te oblikom tretmana koji se provodi s kažnjenicima kako bi se smanjila vjerojatnost ponovnog počinjenja zločina.

Na početku rada prikazat će se osnovna obilježja psihopatije kao poremećaja ličnosti i seksualnog sadizma kao parafilije. U drugom poglavlju dat će se pregled istraživanja čiji rezultati idu u prilog povezanosti ova dva konstrukta te mišljenja pojedinih istraživača o navedenoj temi. Nadalje, bit će prikazane tri hipoteze koje nam daju moguća objašnjenja što se nalazi u osnovama ove povezanosti te zašto se na zatvorskoj populaciji pronalazi veća prevalencija seksualnog sadizma i psihopatije u odnosu na procjenu u općoj populaciji. Prva je od hipoteza vezana uz seksualno devijantne fantazije koje najčešće prethode počinjenju zločina u stvarnosti. Druga hipoteza vezana je uz traumatsko iskustvo u djetinjstvu, najčešće zlostavljanje od strane roditelja ili bliske osobe, što na kraju može rezultirati psihopatijom, odnosno seksualnim sadizmom. Treća je najčešće istraživana, a vezana je uz emocionalne deficite koji se javljaju kod obje skupine. Najviše pažnje u istraživanjima, kao i u ovome radu, dobio je konstrukt empatije oko kojeg postoje brojne kontradikcije. Zadnji dio ovog rada bit će posvećen implikacijama koje ova povezanost može imati kao i brojnim ograničenjima koja se pojavljuju prilikom provedbe istraživanja na ovom području.

2. Karakteristike psihopatije i seksualnog sadizma

2.1 Psihopatija

Psihopatija je poremećaj ličnosti s karakterističnim obrascem afektivnih, interpersonalnih i bihevioralnih simptoma koji su slični, ali ne i jednaki, onima antisocijalnog poremećaja ličnosti (Hare, Cooke i Hart, 1999; prema Kirsch i Becker, 2007). Ullrich i Mameros (2004; prema Mokros, Osterheider, Huckler i Nitschke, 2011) smatraju da je glavna razlika u tome što kod psihopatije imamo veći fokus na emocionalnim deficitima te određene osobitosti u ponašanju i komunikaciji. Psihopatija je povezana i s drugim osobinama i ponašanjem. Interpersonalni i afektivni simptomi u pozitivnoj su korelaciji s narcizmom, socijalnom dominacijom i makijavelizmom, a u negativnoj korelaciji s razinom anksioznosti (Harpur, Hare i Hakstian, 1989; prema Kirsch i Becker, 2007). Bihevioralni su pozitivno povezani s antisocijalnim poremećajem ličnosti, traženjem uzbuđenja i brojem kriminalnih djela (Hare, 1991; Harpur i sur., 1989; prema Kirsch i Becker, 2007).

Podrijetlo današnjeg opisa psihopatije nalazimo u Cleckleyevu radu. U knjizi *Maska zdravlja* (Cleckley, 1941; prema Blair, Mitchell i Blair, 2005) opisao je 16 kriterija za dijagnozu psihopatije među kojima su i površan šarm, odsutnost anksioznosti, odsutnost osjećaja krivnje, nemogućnost oslanjanja na takve osobe, nepoštenje, egocentričnost, pomanjkanje uvida u učinke vlastitog ponašanja na druge i nemogućnost planiranja unaprijed. U istraživanjima je potvrđeno da se ove osobine pojavljuju rano u djetinjstvu i ostaju relativno stabilne kroz cijeli životni vijek (Frick, Kimonis, Dandreaux i Farrell, 2003; prema Salekin, Rosenbaum i Lee, 2008) s tim da je najveća stabilnost pronađena za karakteristike povezane s antisocijalnim ponašanjem (Lynam, Caspi, Moffitt, Loeber i Stouthamer-Loeber, 2007; prema Salekin i sur., 2008). Najpoznatiji je mjerni instrument *Provjerna lista za psihopatiju (PCL; Hare, 1980; prema Blair i sur., 2005)* koja je u međuvremenu i revidirana (*PCL-R: Hare, 1991, 2003; prema Blair i sur., 2005*) te se danas sastoji od četiri glavna faktora: interpersonalni, afektivni, antisocijalni i impulzivni (Robertson i Knight, 2014).

Iako se psihopatija najčešće povezuje s kriminalnim ponašanjem, novija istraživanja su se okrenula i psihopatskim tendencijama u radnom okruženju, odnosno organizacijskim psihopatima. Babiak, Neumann i Hare (2010) navode kako na ovom području još nije provedeno dovoljno istraživanja na reprezentativnim uzorcima, ali da rezultati upućuju na to da su visoke razine psihopatije češće u organizacijama nego u općoj populaciji. Nadalje, pojedinci s visokim razinama psihopatije bili su viđeni od strane svojih suradnika kao osobe s dobrim

komunikacijskim vještinama, strategijskim razmišljanjem i sposobnostima kreativnog mišljenja, ali lošeg upraviteljskog stila, slabih rezultata na radnom mjestu i manje spremnosti da se ponašaju kao timski igrač.

Pretpostavlja se da prevalencija psihopatije u općoj populaciji iznosi oko 1% no veća je kod posebnih skupina kao što su beskućnici, psihijatrijski pacijenti i zatvorenici (Coid, Yang, Ullrich, Roberts i Hare, 2009). Iako rezultati variraju ovisno o metodologiji i konceptualizaciji konstrukta, kod zatvorenika najčešće prevalencija varira između 20% i 30% (Harpur i Hare, 1994; prema Kirsch i Becker, 2007). Forth, Kosson i Hare (2003; prema Salekin i sur., 2003) dobili su rezultate da oko 20% djece u popravnim domovima ima povišenu razinu psihopatskih tendencija. Psihopatija se može javiti i uz brojne druge poremećaje poput narcisoidnog, graničnog i shizoidnog poremećaja ličnosti, paničnog i opsesivno kompulzivnog poremećaja. Također, pronađen je čest komorbiditet s poremećajem hiperaktivnosti i deficita pažnje te zlouporabom opojnih sredstava (Blair i sur., 2005). Vjerojatno je najopasnija za društvo nejasna povezanost između psihopatije i seksualnog sadizma.

2.2 Obilježja seksualnog sadizma

Pojam seksualni sadizam prvi je počeo koristiti Krafft – Ebing (1886; prema Kirsch i Becker, 2007) kako bi povezo okrutnost, nasilje i požudu u jedan termin. Njegova definicija poremećaja izlazi iz opisa Marquisa de Sada, kao i mnogih drugih kliničkih studija slučaja. Krafft-Ebing (1886; prema Yates, Hucker i Kingston, 2008) je opisao temeljna klinička obilježja seksualnog sadizma kao iskustvo seksualnog, ugodnog osjećaja (uključujući orgazam) koji je posljedica okrutnih oblika ponašanja, tjelesnog kažnjavanja i ponižavanja drugog živog bića. U skladu s DSM-5 (Američka psihijatrijska organizacija, 2013; prema Robertson i Knight, 2014) sadizam je najčešće definiran kao raspon kognitivnih procesa i ponašanja povezanih s izazivanjem seksualnog uzbuđenja kroz nanošenje fizičke i/ili emocionalne boli. Međutim, postizanje orgazma i seksualna ponašanja koja nemaju veze s agresijom čini se nevažnim sadistima tijekom seksualnog zločina, te su Gratzer i Bradford (1995; prema Robertson i Knight) zaključili da sadiste ne uzbuđuje seksualni čin sam po sebi već to koriste kao sredstvo degradacije i kontrole. I mnogi drugi (npr. Grubin, 1994; Johnson i Becker, 1997a; MacCulloch, Snowden, Wood i Mills, 1983; prema Robertson i Knight, 2014) smatraju da bi kontrola, odnosno dominacija nad drugom osobom trebala biti osnova definicije seksualnog sadizma.

Seksualni sadizam može značajno varirati, od sadističkih djela sa suglasnim partnerom do ubojstva (Kirsch i Becker, 2007). Prema nekim znanstvenicima (npr. Karpmann, 1954; prema

Yates i sur., 2008) sadizam i mazohizam su anomalije istog poremećaja. U prilog toj tezi idu rezultati istraživanja Arndta, Foehla i Gooda (1985; prema Yates i sur., 2008) koji su pronašli da osobe koje imaju mazohističke fantazije češće imaju i sadističke. Spengler (1977; prema Yates i sur., 2008) je pronašao da sadomazohisti često mijenjaju uloge tijekom seksualnog odnosa, a Hucker i Blanchard (1992; prema Yates i sur., 2008) pronašli su povezanost između asfiksiofilije kao ekspresije ekstremnog mazohizma i sadističkog ubojstva kao ekspresije ekstremnog sadizma.

Seksualni sadizam gotovo uvijek je prisutan kod muške populacije. Kirsh i Becker (2007) navode kako su seksualni sadisti najzastupljeniji u populaciji silovatelja i ubojica, iako obuhvaćaju samo malen dio te populacije. Prevalencija seksualnog sadizma ovisi o kriterijima koji se koriste u istraživanju, a kreće se od 5-11% (Groth i Birnbaum, 1979; prema Kirsch i Becker, 2007) pa čak i do 45% (Fedora i sur., 1992; prema Kirsch i Becker, 2007) u populaciji seksualnih prijestupnika, te 67 – 99% kod seksualnih ubojica (Fox i Levin, 2005; prema Kirsch i Becker, 2007). Brittain (1970; prema Kirsch i Becker, 2007) je bio prvi koji je detaljno opisao seksualno sadističke ubojice. On je rekao da je sadistički ubojica muškarac koji je otuđen od društva, narcisoidan, osjeća se kao socijalno i seksualno odbačen, posjeduje duboku i neizraženu agresivnost, bogate i nasilne maštarije i čini sadistička djela kako bi postignuo osjećaj moći koji inače ne može osjećati. Iako mnogi kritiziraju njegov rad, to je bio početak daljnjih istraživanja na ovim područjima.

Nažalost, istraživanja na temu seksualnog sadizma najčešće se provode na uzorcima silovatelja i seksualnih ubojica. Problem je takvih prigodnih uzoraka velika stopa drugih psihičkih poremećaja među kojima je i psihopatija. Iako je dokazano da su i seksualni sadizam i psihopatija povezani s nasiljem, brojni čimbenici vezani uz povezanost psihopatije i seksualnog sadizma još nisu poznati.

3. Istraživanja povezanosti između psihopatskih tendencija i seksualnog sadizma

Seksualni sadizam i psihopatija često su se teorijski međusobno povezivali, ali empirijska istraživanja povezanosti između ova dva konstrukta počela su se provoditi tek krajem 20. stoljeća. Jedno od prvih empirijskih istraživanja proveli su Holt, Meloy i Strack (1999) koji su na prigodnom uzorku zatvorenika proveli klinički intervju, psihologijsko testiranje upitnicima i usporedbu ponašanja u prošlosti. Rezultati su pokazali da ne postoji značajna korelacija između rezultata na mjerama psihopatije i seksualnog sadizma, no autori su taj nalaz objasnili izrazito malim ($N=3$) uzorkom.

Indikacije da su ova dva konstrukta povezana možemo pronaći u mnogim radovima. Dietze, Hazelwood i Warren (1990; prema Nitschke, Istrefi, Osterheider i Mokros, 2012) navode da seksualni sadisti tijekom počinjenja zločina pokazuju emocionalno otuđenje od patnje žrtve što bi značilo da posjeduju deficite u doživljavanju empatije, a to je karakteristično obilježje psihopata. Barbaree, Seto, Serin, Amos i Preston (1994; prema Kirsch i Becker, 2007) pronašli su da je sadistička skupina seksualnih silovatelja imala značajno viši rezultat na bihevioralnim karakteristikama psihopatije od skupine bez sadističkih karakteristika.

Rezultati su ukazali i na to da će psihopati vjerojatnije osjećati zadovoljstvo i užitek tijekom počinjenja seksualnih i neseksualnih kaznenih djela. Porter, Woodworth, Earle, Druggr i Boer (2003) predviđaju da će to biti posebno izraženo u seksualnim ubojstvima. Firestone i sur. (1998; prema Porter i sur., 2003) pronašli su da seksualni ubojice imaju više razine psihopatije od osobe koje su počinile incest, s posebnim naglaskom na afektivne i interpersonalne karakteristike te da 75% osoba osuđenih za seksualno ubojstvo zadovoljava kriterije za dijagnosticiranje seksualnog sadizma. Kirsch i Becker (2007) navode kako, ovisno o metodologiji i uzorku, visoki rezultati na mjerama psihopatije kod seksualnih ubojica variraju od 58% do 96%. Iako Grubin (1994; prema Kirsch i Becker, 2007) navodi kako nisu svi seksualni ubojice ujedno i seksualni sadisti, Kirsch i Becker (2007) smatraju kako visoke razine psihopatije u populaciji za koju je vjerojatno da sadrži i seksualne sadiste pretpostavljaju da postoji neki stupanj preklapanja između ova dva konstrukta. Ovo je podržano istraživanjem Porter i sur. (2003) koji navode kako psihopati češće počine seksualna ubojstva te da njihovo nasilje sadrži više sadističkih elemenata od nepsihopatskih ubojica. Iako se i kod nepsihopatskih seksualnih ubojica mogu pronaći tragovi sadističkog nasilja, oni nemaju izražene preferencije prema tom nasilju. Kod ubojica s dijagnosticiranom psihopatijom čak 82,4% seksualnih ubojstva sadrži sadističke elemente (Porter i sur., 2003). I druga istraživanja ukazuju na to da seksualni ubojice s visokim razinama psihopatije počine više nasilnih djela (npr. Hare, 1993; Harpur i Hare, 1994; prema Porter i sur., 2003) te da nasilje koje počine češće je bezosjećajnije i izopačenije nego nasilje počinjeno od ostalih prijestupnika (Woodworth i Porter, 2002; prema Porter i sur., 2003). Također, u longitudinalnom istraživanju koje su proveli Myers, Chan, Vo i Lzarou (2010) od 11 maloljetnih počinitelja seksualnih ubojstva, tri počinitelja koja su kasnije uhićena pod optužbom serijskog ubojstva imala su iznimno visoke rezultate na ljestvici psihopatije i seksualnog sadizma.

Knight i Guay (2006; prema Mokros i sur., 2011) tražili su prediktore seksualne prisile. Jedan od prediktora bio je seksualni sadizam. Druge dvije latentne varijable povezane s prisilom bile su agresivnost/impulzivnost i emocionalno otuđenje koje su usko vezane uz konstrukt

psihopatije. Na temelju tih rezultata pretpostavili su vezu između psihopatije i seksualnog sadizma. Dodatni dokaz dalo je istraživanje Harrisa i Ricea (2009; prema Mokros i sur., 2011) koji su pronašli nisku značajnu korelaciju između seksualnog uzbuđenja izazvanog opisivanjem nasilnog spolnog odnosa i psihopatije.

Robertson i Knight (2014) proveli su dvije studije koje su se bavile kritičnim pitanjima povezanosti seksualnog sadizma i psihopatije na jednom od najvećih uzoraka zatvorenika kojima je dijagnosticirana i psihopatija i seksualni sadizam. Rezultati su pokazali da je sadizam povezan s ukupnim rezultatom na PCL-R te na subskalama interpersonalnog i antisocijalnog faktora. Autori smatraju kako psihopati i sadisti dijele želju za kontrolom i dominacijom nad drugih, često kao načine da bi postigli vlastite ciljeve što može objasniti konstantnu povezanost između sadizma i interpersonalne subskale. Također i sadizam i psihopatija povezani su s različitim problemima u ponašanju u ranoj dobi, uključujući verbalnu i fizičku agresivnost koja se tada nastavlja i u odrasloj dobi (Briken i sur., 2006; Hare i Neumann, 2008; Hill i sur., 2006; prema Robertson i Knight, 2014).

Povezanost između psihopatije i seksualnog sadizma nije u potpunosti jasna, no rezultati većine istraživanja idu u prilog hipotezi da postoji pozitivna povezanost između ova dva konstrukta. Nadalje, postavlja se pitanje što se nalazi u osnovi ove povezanosti. Poznavanje prirode povezanosti omogućilo bi bolje razumijevanje, predviđanje i mijenjanje ponašanja koje se najčešće veže uz nasilje i kriminalna djela.

4. Priroda povezanosti

4.1 Seksualno devijantne fantazije

Jedno od objašnjenja zašto se konzistentno u istraživanjima (koja se većinom provode na počiniteljima teških kaznenih djela) pronalazi povezanost između seksualnog sadizma i psihopatskih tendencija je teorija devijantnih seksualnih fantazija.

Yates i sur. (2008) navode kako je svim teorijama seksualnog sadizma zajednička upravo pojava devijantnih seksualnih fantazija. MacCulloch i sur. (1983; prema Kirsch i Becker, 2007) bili su prvi koji su povezali sadističko ponašanje s devijantnim seksualnim fantazijama na temelju ispitivanja 16 pacijenata koji su počinili silovanje ili ubojstvo, a dijagnosticirana im je i visoka razina psihopatije. Oni navode da većina pacijenata govori o seksualnim fantazijama koje su se počele javljati u doba adolescencije i na kraju eskalirale u sadistička ponašanja.

MacCulloch i sur. (1983; prema Kirsch i Becker, 2007) smatraju kako sadističke seksualne fantazije daju osobama osjećaj moći i kontrole koji im inače nedostaje te se one povezuju s ugodom kroz masturbaciju. Waren (1995; prema Yates i sur., 2008) je predložio da seksualne fantazije kod seksualnih sadista uključuju pet komponenti: odnosnu, parafilicnu, situacijsku, samoperceptivnu i demografsku. Interakcija ovih komponenata utječe na profil žrtve koja se preferira (Meloy, 1988,2000; Money, 1986; prema Yates i sur., 2008), održava ugoda tijekom masturbacije, reducira kontrolu ponašanja, pojačava psihološko uzbuđenje i stimulira osjećaj grandioznosti i onipotencije (Meloy, 2000; prema Yates i sur., 2008).

Williams i sur. (2009) pronašli su konzistentne rezultate da seksualno devijantne fantazije postaju seksualno devijantno ponašanje samo za one pojedince koji imaju visoke rezultate na mjerama psihopatije. Od raznih varijabli vezanih uz ličnost, samo je psihopatija konzistentno bila prediktor ukupnog devijantnog ponašanja. Zaključak je autora da psihopatija je nužan, ali ne i dovoljan faktor koji kod pojedinca dovodi do provođenja fantazija u stvarnosti.

U prilog tome da seksualni sadizam i psihopatiju povezuju seksualne fantazije idu i mnoga istraživanja koja su se bavila povezanošću fantazija i seksualnih zločina. Knight i Guy (2006; prema Mokros i sur., 2011) dobili su, na populaciji zatvorenika, da su agresivne seksualne fantazije značajan prediktor seksualne prisile. Maniglio (2010; prema Woodworth i sur., 2013) je proveo replikaciju sedam prijašnjih studija koje su ispitivale odnos između seksualnih fantazija i seksualnog ubojstva. Rezultati su pokazivali da su devijantne seksualne fantazije, uz različitu kombinaciju ranih traumatskih iskustva (osobito različite vrste zlostavljanje) i socijalne ili seksualne disfunkcije kod osoba, povećavale vjerojatnost počinjenja seksualnog ubojstva.

Ovo područje zahtjeva dodatna istraživanja. Zasad nije poznata priroda povezanosti između seksualnih fantazija i kaznenih djela, odnosno povećavaju li fantazije vjerojatnost počinjenja kaznenog djela, jesu li fantazije samo reprezentacije prijašnjih prekršaja ili je riječ o nekoj trećoj varijabli koja nezavisno utječe i na pojavljivanje fantazija i na ponašanje. Saznanje o pravoj prirodi povezanost mogla bi pomoći u osmišljavanju tretmana seksualnih kažnjenika. Također, istraživanja u budućnosti trebala bi se bazirati na povezanost između psihopatije i različitih karakteristika seksualnih fantazija kao što su sadržaj, učestalost i živopisnost.

Seksualno devijantne fantazije nisu samo rezultat bioloških čimbenika, već na njih mogu utjecati i traumatska iskustva u djetinjstvu. Maniglio (2011) navodi kako postoje indirektni dokazi da rana traumatska iskustva mogu rezultirati psihičkim poremećajima koji, u nedostatku efikasnih strategija suočavanja, dovode do korištenja seksualno devijantnih fantazija kao načina da se privremeno izbjegnu, prekinu ili smanje bolna mentalna stanja povezana s traumom. Također, traumatsko iskustvo u djetinjstvu jedno je od mogućih objašnjenja prirode povezanosti

između seksualnog sadizma i psihopatije koje može dovesti do razvoja psihopatije i seksualnog sadizma ili može biti „okidač“ koji će aktivirati urođene predispozicije.

4.2 Traumatsko iskustvo

Rezultati istraživanja Craparoa, Schimmentia i Carelltia (2013) pokazali su da su osuđeni muškarci s visokim razinama psihopatije vjerojatnije doživjeli zanemarivanje ili zlostavljanje tijekom djetinjstva, a oni s izrazito visokim psihopatskim osobinama češće su doživjeli traumu prije 10 godine života. Weiler i Widom (1996; prema Lang, af Klinteberg i Alm, 2002) također su pronašli značajnu povezanost između viktimizacije u djetinjstvu i psihopatije u odrasloj dobi. Lee, Salekin i Iselin (2010; prema Rubio, Krieger, Finney i Coker, 2013) opisali su dva tipa psihopatije. Primarni psihopati imaju problema s procesiranjem emocija kao što su strah i empatija, dok se kod sekundarnih psihopatija razvila zbog socijalnih i okolinskih uvjeta, kao što je teško zlostavljanje u djetinjstvu. Iako brojna istraživanja idu u prilog tome da kod osoba koje imaju visoke razine psihopatije postoji traumatsko iskustvo, nisu sva istraživanja potvrdila te rezultate. Lang i sur. (2002) nisu pronašli značajnu povezanost te smatraju kako je ona i u ostalim istraživanjima samo prividna zbog medijacijskog učinka psihosocijalnih faktora.

Burgess, Hartman, Ressler, Douglas i McCormack (1986; prema Yates i sur., 2008) formulirali su motivacijski model seksualnog sadizma koji se temelji na karakteristikama prijestupnika i njihovim pozadinama. Autori smatraju kako nerazriješena trauma iz ranog djetinjstva, primarno vezana uz zanemarivanje prijestupnika od strane roditelja, može dovesti do povlačenja djeteta u svijet maštarija koje su karakterizirane agresivnošću i dominacijom. Ove fantazije mogu u interakciji s drugim karakteristikama osobe dovesti do otuđenja od društva, sve veće socijalne izolacije te korištenje tih maštarija kao zamjene za socijalni život. Također, autori vjeruju da ove fantazije dovode do povezivanja agresije sa seksualnim uzbuđenjem koje se povećava i eskalira tijekom vremena te najčešće dovodi do ubojstva. Nedostatak teorije je u tome što se temelji na iskazima serijskih ubojica.

Kirsch i sur. (2006; prema Kirsch i Becker, 2007) pronašli su da je seksualno zlostavljanje od strane ženske osobe u ranom djetinjstvu bio značajan prediktor nastanka seksualnog sadizma u grupama nasilnih prijestupnika, te predlažu da zlostavljanje od strane ženske osobe može dovesti do spajanja seksualnog uzbuđenja i agresije prema ženama.

Ova hipoteza do sada nije potvrđena ni odbačena. Više je istraživanja koja su se bavila povezanošću traumatskog iskustva u djetinjstvu s psihopatijom nego seksualnim sadizmom, no do danas ne možemo govoriti o uzročno posljedičnoj vezi. Velik broj stručnjaka smatra kako

osnova povezanosti ipak leži u višim moždanim funkcijama, prvenstveno emocionalnim deficitima.

4.3 Emocionalni deficiti

Najčešće teorije povezanosti seksualnog sadizma i psihopatskih tendencija vezane se uz emocionalne deficite koji su pronađeni kod seksualnih sadista i psihopata.

Velik broj istraživanja proveden je s manipulacijom emocionalnih i neutralnih podražaja. U istraživanju koje su proveli Campanella, Vanhoolandt i Philippot (2005) osobama s visokim razinama psihopatije trebalo je više vremena kako bi raspoznali emocionalnu ekspresiju prikazanu na slikama. Rezultati istog istraživanja upućuju na generalni deficit s obzirom da je više vremena bilo potrebno bez obzira o emociji koja je bila prikazana. Također, imaju manju razliku u broju otkucaja srca i provodljivosti kože kad im su im predočene rečenice emocionalnog i neutralnog sadržaja u odnosu na kontrolnu skupinu (Patrick, Cuthbert i Lang, 1994; prema Kirsch i Becker, 2007). Isti rezultati nisu dobiveni kad se radilo o slikama, no dobiveno je kako psihopati ne pokazuju promjene u refleksu treptanja kada im se prikazuju slike neugodnog sadržaja za razliku od nepsihopatske skupine (Patrick, Bradley i Lang, 1993). Ovi rezultati ukazuju da kod psihopata nalazimo specifične deficite kod procesiranja afektivnih izraza i slika, s tim da emocionalno nabijene riječi imaju jednako značenje kao i neutralne. Istraživanja pokazuju da se prepoznavanje emocija ne odnosi samo na vizualne podražaje, već i na prepoznavanje tuge i straha na temelju slušnih podražaja (Blair i sur., 2002; prema Kirsch i Becker, 2007).

Lykken (1957; prema Kirsch i Becker, 2007) je bio prvi koji je otkrio manje elektrodermalne aktivnosti kod zadavanja elektrošokova. I mnoga druga istraživanja pronašla su slične deficite kod psihopata prilikom izazivanja straha mjereći uzbuđenje autonomnog živčanog sustava (Hare, 1978; prema Kirsch i Becker, 2007). Također, psihopati i prijestupnici koji imaju visoke razine afektivnih i interpersonalnih simptoma, imaju slabiji odgovor na izrazit nalet buke za razliku od onih s povišenim razinama bihevioralnih simptoma (Patrick i sur., 1993).

Sveukupno, rezultati pokazuju da kod doživljavanja emocija psihopati imaju deficit s doživljavanjem neugodnih emocija. Patrick, Berthot i Moore (1996; prema Kirsch i Becker, 2007) predlažu da bi psihopatija mogla biti rezultat deficita neurofiziološkog sustava koji modulira strah, posebno amigdale.

Kod seksualnih sadista, Brittain (1970; prema Kirsch i Becker, 2007) pretpostavlja da emocije kao što su ljutnja i sram doprinose seksualnim fantazijama, i da se onda te fantazije

održavaju i poboljšavaju kroz procese povećanja i smanjenja intenziteta određenih emocija. Specifično, smatra se da se osjećaj inferiornosti smanjuje tijekom maštanja, dok se osjećaj kontrole, moći i dominacije povećava (Burgess i sur., 1986; prema Kirsch i Becker, 2007). To bi išlo u prilog da sadisti imaju emocionalni kapacitet sličan onima bez dijagnosticirane parafilije, posebno ako uzmemo u obzir da trauma iz djetinjstva doprinosi stvaranju fantazija kako bi se emocije mogle izbaciti van (Kirsch i Becker, 2007).

Međutim, prevalencija psihopatije (Kirsch i sur., 2006; prema Kirsch i Becker, 2007) i simptoma afektivnog i interpersonalnog deficita (Firestone i sur., 1998; prema Kirsch i Becker, 2007) koji su česti kod seksualnih sadista, izopačenost njihovih kriminalnih djela i izvještaji o emocionalnom otuđenju tijekom njihovog počinjenja (Dietz i sur., 1990; prema Kirsch i Becker, 2007) govore u prilog da postoje određeni emocionalni deficiti, s naglaskom na negativne emocije.

Istraživanja koja su provedena na silovateljima pokazuju da prije počinjenja samog zločina većina njih osjeti neki oblik negativnih emocija. Bijes je veoma čest prije samog čina silovanja (Groth i Birnbaum, 1979; prema Kirsch i Becker, 2007) čak i kod sadističkih silovatelja, iako silovatelji imaju najviše psihopatskih tendencija od svih seksualnih prijestupnika što bi trebalo značiti da imaju smanjenu mogućnost doživljavanja emocija, posebno negativnih u koje spada i bijes (Barbaree i sur., 1994). Ti dvosmisleni rezultati većinom se objašnjavaju time da psihopati izvještavaju o doživljavanju emocija slično kao i nepsihopatska populacija, dok istovremeno imaju deficite u psihofiziološkim korelatima afektivnog stanja, a sva istraživanja provedena sa silovateljima na ovim području koristila su upitnike. Drugo objašnjenje je da se psihopatska i nepsihopatska populacija razlikuju u doživljajima emocija kao što su bijes, frustracija i depresija prije samog seksualno agresivnog ponašanja (Brown i Forth, 1997; prema Kirsch i Becker, 2007). Istraživanja na ovom području pokazuju da psihopatski silovatelji pokazuju pozitivne emocije 24 sata prije počinjenja seksualnog prijestupa, dok nepsihopatski češće izvještavaju o stresu i izolaciji (Brown i Forth, 1997; prema Kirsch i Becker, 2007). Ove studije idu u prilog da psihopatski silovatelji imaju drugačiji obrazac emocija nego nepsihopatski, i ide u prilog emocionalnim deficitima kod psihopatije, pa široko gledano možda i seksualnog sadizma. Kirsch i Becker (2007) navode kako bi seksualni sadizam mogao biti izrazito izražen kod osobe koja ne može doživjeti snažne emocije, ali je seksualno uzbuđena tijekom počinjenja zločina, što se posebno odnosi na psihopatske seksualne sadiste.

Burgess i sur. (1986; prema Kirsch i Becker, 2007) predlažu da velika razina egocentrizma prisutna kod seksualnih ubojica može ograničiti svijest o posljedicama koje imaju njihove aktivnosti. Warren, Hazelwood i Dietz (1996; prema Kirsch i Becker, 2007) protive se toj

hipotezi te smatraju da seksualni sadisti imaju daleko veće sposobnosti uvida u to kako se može utjecati i manipulirati drugima te da nemaju nikakav deficit u prepoznavanju emocija. Suprotno tome, Fox i Levin (2005; prema Kirsch i Becker, 2007) smatraju da određena količina empatije mora postojati, a samim time i prepoznavanje emocija, kako bi se osoba mogla u potpunosti uzbuditi i uživati u patnji svoje žrtve.

Nažalost, ne postoje poznata istraživanja koja su se bavila prepoznavanjem emocija i emocionalnim odgovorima na podražaje na uzorcima isključivo seksualnih sadista. Istraživanja provedena sa silovateljima pokazuju neke poteškoće kod prepoznavanja facijalnih ekspresija, no to se većinom povezuje s lošim socijalnim odnosima (Dreznick, 2003; prema Kirsch i Becker, 2007). Također, osobe koje su imale veće uzbuđenje kada im je prikazivan sadržaj silovanja imali su problema s prepoznavanjem hostilnosti na ženskim licima (Murphy, Coleman i Haynes, 1986; prema Kirsch i Becker, 2007). Hudson i sur. (1993; prema Kirsch i Becker, 2007) dobili su rezultate da seksualni prijestupnici češće pokazuju deficite u prepoznavanju facijalnih ekspresija, s tim da su i seksualni i neseksualni prijestupnici imali problema s prepoznavanjem straha te su ga često miješali za iznenađenje.

Najviše pažnje na području emocionalnih deficita dobilo je istraživanje empatije. Dok jedni smatraju da je ključna povezanost seksualnog sadizma i psihopatije nedostatak razumijevanja i uživljanja u emocionalna stanja, mišljenje i ponašanja drugih osoba, drugi smatraju kako deficit u empatiji nije dio seksualnog sadizma.

4.3.1 Nemogućnost doživljavanja empatije

Nedostatak empatije jedna je od ključnih karakteristika psihopatskog poremećaja, a većina se znanstvenika slaže da do tog deficita dolazi zbog bioloških abnormalnosti. Najviše teorija koje se bave prirodom psihopatije povezane su s abnormalnim funkcioniranjem amigdale. Adolphs i sur. (1999; prema Khetrapel, 2008) pronašli su da su kod psihopata češće lezije amigdale te problemi u prepoznavanju straha kao facijalne ekspresije. Amigdala igra bitnu ulogu u modeliranju pažnje i svjesnog utjecaja na perceptivni i motorički odgovor na lice straha koje se periferno opaža prije nego svjesno te tako služi kao pokretač promjene ponašanja. Moguće je da psihopati imaju problema upravo u ovom djelu procesiranja. Nadalje, Blair (2001; prema Khetrapel, 2008) navodi kako je upravo prepoznavanje straha na tuđim licima jedan od čimbenika usvajanje moralne socijalizacije, odnosno razlog zašto ljudi izbjegavaju antisocijalno ponašanje i agresiju. Također, amigdala se pokazala ključnom kod klasičnog i operantnog uvjetovanja, dva procesa koja su također izrazito važna u moralnoj socijalizaciji (Fowles i

Kochanska, 2000; prema Khetrapel, 2008), a psihopati pokazuju deficite u oba oblika učenja (Blair, 2001; prema Khetrapel, 2008). Shaw i sur. (2004; prema Dadds i sur., 2012) objašnjavaju psihopatiju oštećenjem amigdale u djetinjstvu što rezultira dugotrajnim pogoršanjem u složenim socijalnim funkcijama, kao što je reagiranje na emocionalne znakove. Prema njima slična oštećenja kasnije u životu ne izazivaju tu posljedicu.

U neuroznanosti i razvojnoj psihologiji poznato je da su pažnja i reagiranje na emocionalne podražaje temeljne građevne jedinice razvoja visokih funkcija kao što su empatija i teorija uma (Blakemore, 2008; Skuse, 2003; prema Dadds i sur., 2012). Dadds i sur. (2012) predlažu da jednostavni deficit u sklonosti da se održava kontakt očima s bliskom/privrženom osobom dovodi do manjka osnovnih jedinica za moralni i socijalni razvoj što na kraju rezultira psihopatijom. Njihova hipoteza temelji se na eksperimentu kojeg su proveli s dvije skupine djece. Rezultati su pokazali da djeca koja pokazuju malen raspon emocija, deficite u empatiji i znakove proaktivne i reaktivne agresije imaju više problema s prepoznavanjem prijetnje u okolini te ostvaruju manje kontakta očima s majkom tijekom interakcije. Autori su pritom uzeli u obzir i stil roditeljstva te zaključili da su majke bile sposobne izraziti ljubav prema djeci. To je u skladu s hipotezom Paradina (2008; prema Dadds i sur., 2012) da stil roditeljstva uvelike ovisi i o karakteristikama djeteta, te ako dijete ne uzvraća znakove topline s vremenom roditelj neće biti motiviran te znakove iskazivati. Iako nije vjerojatno da je kontakt očima jedini faktor koji utječe na razvoj psihopatije i bezosjećajnosti, moguće je da je niska razina funkcioniranja amigdale povezana s podrijetlom psihopatije u pojedincu te da je razvoj posredovan niskom pažnjom na emocionalne podražaje, posebno oči osobe kojoj su privrženi, i da to ugrožava reagiranje djeteta na disciplinu roditelja, ljubav i razvoj složenih procesa empatije.

Porter i Woodworth (2006; prema Mokros i sur., 2011) zaključili su da psihopati imaju veću sklonost osjećati ugodu tijekom nanošenja boli drugima. Heilburn (1982; prema Mokros i sur., 2011) je pronašao da su intelektualno jači psihopati imali veće sklonosti nanošenja nasilja i patnje. Ovi rezultati ukazuju na to da veće kognitivne sposobnosti i shvaćanje osjećaja drugih, ali ne i suosjećanje s žrtvom mogu povećavati osjećaj ugone kod psihopata tijekom provedbe nasilnih kaznenih djela.

Manje rezultata ide u prilog tome da se taj nedostatak nalazi u podlozi seksualnog sadizma. Mokros i sur. (2011) predlažu da se na seksualni sadizam i psihopatiju gleda kao na odvojene konstrukte koji dijele emocionalno otuđenje i nedostatak empatije. Marshall, Marshall, Serran i Fernandez (2006; prema Yates i sur., 2008) također smatraju kako seksualni sadisti pokazuju nedostatak empatije.

Prema motivacijskog teoriji seksualnog sadizma nedostatak u empatiji jedno je od obilježja seksualnog sadizma. Ona je nastala na temelju intervjua koji su provedeni sa seksualnim ubojicama (Burgess i sur., 1986; Ressler i sur. 1988; prema Yates i sur., 2008), a uključuje pet faza koje dovode do sadističkih fantazija i kognitivnih struktura koje su u skladu sa ponašanjem seksualnih ubojica. Prva faza uključuje neefektivnu socijalnu okolinu u kojoj pojedinac nije dobio dovoljno pažnje, zaštite i potrebne discipline. U drugoj fazi, događaji kao što su svjedočenje zlostavljanju dovode do agresivnih fantazija kako bi se povratila kontrola u okolini u kojoj je dijete inače bespomoćno. Također, predviđa se da će to zlostavljanje dovesti do psihološkog uzbuđenja koje će utjecati na djetetovu percepciju i obrasce interpersonalnog ponašanja. U trećoj fazi nastaju negativne osobine koje dovode do socijalne izolacije, oslanjanje na fantazije koje se sastoje od seksualnih i agresivnih elemenata kao zamjene za socijalne kontakte i emocionalno uzbuđenje te dolazi do nemogućnosti da se razvije prosocijalno ponašanje. Pojedinac u ovom stadiju također razvija kognitivne strukture i sheme koje za cilj imaju obradu informacija koja dovodi do samopreživljavanja, odnosno kojoj je cilj reduciranje negativnih afekata koji su povezani s bespomoćnosti i anksioznosti, kao i razvoj antisocijalnih vrijednosti i vjerovanja. Pojedinac razvija osjećaj kontrole i dominacije nad drugima. U četvrtoj fazi rana su agresivan ponašanja prema životinjama i drugim ljudima, kao i ostala antisocijalna ponašanja, pojačana kroz pozitivne efekte i nedostatke kažnjavanja u djetetovoj okolini. Stoga, pojedinac ne može razviti empatiju, kontrolu impulsa ili sposobnosti da riješi konflikte. Nedostatak je ove teorije što je nastala samo na temelju iskaza serijskih ubojica koji osim seksualnog sadizma pokazuju i visoke razine drugih poremećaja, među kojima je i psihopatija, te bi se ova teorija trebala provjeriti u istraživanjima s drugim ispitanicima.

4.3.2 Abnormalno doživljavanje empatije

Marshall, Hudson, Jones i Fernandez (1995; prema Nitschke i sur., 2012) tvrde da dokazi o nedostatku empatije kod seksualnih prijestupnika ne postoje te da su pod utjecajem operacionalizacije i mjerenja empatije. Autori nadalje rade razliku između globalne empatije i empatije specifične za situaciju, te navode kako je veća vjerojatnost da seksualni prijestupnici imaju deficit u empatiji specifičnoj za situaciju. U prilog tome idu rezultati istraživanja Pitchersa (1999; prema Kirsch i Becker, 2007) koji je dobio da silovatelji zbilja imaju značajnijih deficita u osjećanju empatije kad se nalaze u istom stanju u kojem su se nalazili prije počinjenja djela, ali ne i kada se nalaze u svojem tipičnom raspoloženju. Također, silovatelji imaju značajno manje empatije prema svojim žrtvama u usporedbi s žrtvama drugih silovatelja i ostalih seksualnih

prijestupnika (Fernandez i Marshall, 2003; prema Nitschke i sur., 2012). Druga objašnjenja obuhvaćaju razliku između instrumentalne i reaktivne agresije i nedostatka empatije. Smatra se da je globalni nedostatak empatije pozitivno povezan s instrumentalnim koja je karakteristična za psihopatiju, a situacijsko specifični s reaktivnom agresijom (povezanu sa seksualnim sadizmom) što ide u prilog različitim vrstama nedostatka empatije kod ove dvije skupine (Kirsch i Becker, 2007).

Kirsch i Becker (2007) navode kako se istraživanja koja su provedena na području psihopatije i empatije većinom oslanjaju na upitnike te time ne možemo zaključiti imaju li seksualni sadisti značajni manjak empatije u odnosu na opću populaciju, je li ona globalna ili specifična za situacije, niti je li posljedica kognitivnih, afektivnih ili interakciji tih deficita. Još je manje istraživanja provedenih na seksualnim sadistima.

Dietz, Hazelwood i Warren (1990; prema Kirsch i Becker, 2007) pronašli su da postoji emocionalno otuđenje kod prijestupnika čiji su zločini bili visoko sadistički. Za razliku od njih, Rice, Chaplin, Harris i Coutts (1994; prema Nitschke i sur., 2012) pronašli su da je seksualno uzbuđenje kod osuđenih silovatelja bilo veće kada je i patnja žrtve bila veća. Ovi rezultati sugeriraju da seksualni sadisti nemaju deficite vezane uz kognitivno shvaćanje stanja žrtve, ali moguće je da nedostaje afektivni odgovor na žrtvinu patnju što je neophodno kako bi došlo do doživljaja empatije. Heilbrun (1982; prema Kirsch i Becker, 2007) smatra kako bi empatičke sposobnosti (s naglaskom na kognitivnu komponentu) mogle utjecati na povećanje emocionalnog uzbuđenja povećavajući svijest o tome da je žrtva u patnji. Batson, Fultz i Schoenrade (1987; prema Kirsch i Becker, 2007) smatraju da je jedini poremećaj u doživljavanju empatije kod sadista u tome što umjesto da osjećaju patnju žrtve, oni doživljavaju ugodne osjećaje. To bi mogla biti i najveća razlika kod sadističkih (svjesni stanja svoje žrtve) i nesadističkih psihopata (nema globalne empatije, ne mogu spoznati). Davis (1996; prema Kirsch i Becker, 2007) je dobio da je empatija veća kad je žrtva slična nasilniku što dovodi do hipoteze da je kod sadizma prisutna dehumanizacija te gledanje žrtva kao objekta što može biti rezultat maštarija u kojima je žena većinom tu samo da bi ugodila sadistu. Hanson i Scott (1995; prema Kirsch i Becker, 2007) pronašli su da seksualni prijestupnici čine više pogreška tijekom uživanja u ženske uloge, s tim da autori smatraju kako ove pogreške nisu odraz toga da se ne mogu staviti u ulogu žrtve, već da ih jednostavno nije briga. Također, sadistički silovatelji ne samo da su se često mogli dobro uživjeti u stanja svojih žrtve, nego su i uživali u tome.

Hipoteza Kirsch i Becker (2007) da seksualni sadisti možda nemaju problema s kognitivnim shvaćanjem boli žrtve, već s afektivnim osjećanjem te boli nije potvrđena u istraživanju Nitschke i sur. (2012). Rezultati istraživanja su pokazali da je seksualni sadizam

devijantni obrazac seksualnog uzbuđenja bez deficita u empatiji. Prema rezultatima sadisti mogu počiniti djela degradacije i poniženja ne zato jer nisu sposobni spoznati patnju svoje žrtve već im to povećava ugodu. Autori predlažu da možda empatički kapacitet kod seksualnog sadizma je slabiji nego seksualna privlačnost samog akta. Također, prihvaćaju mogućnost da su njihovi deficiti empatije situacijski.

5. Implikacije povezanosti

Oba konstrukta do sada su u brojnim istraživanjima povezana s nasiljem i agresijom. Seksualni sadizma do sada je povezan s neseksualnom agresijom (Ahlmeyer, Kleinsasser, Stoner i Retzlaff, 2003; prema Robertson, 2011), problemima ponašanja kod djece i adolescenata (Hare i sur., 1999; Hill, Habermann, Berner i Briken, 2006; prema Robertson, 2011) te neprijateljskim ponašanjem kod odraslih (Kirsch i Becker, 2007). Pronađeno je i da seksualni sadizam kovarira sa sva tri faktora seksualnih prekršaja: ozbiljnošću nasilja, odnosno ozljeda nanesenih žrtvi (Dietz i sur., 1990; Fedora i sur., 1992; Herron i Herron, 1982; prema Robertson, 2011), korištenjem kontrole i dominacije nad žrtvom tijekom prekršaja (Dietz i sur., 1990; Marshall i Kennedy, 2003; prema Robertson, 2011) i seksualnim ponašanjem (Knight, 1990; Gratzner i Bradford, 1995)

Povišene razine agresivnosti kod psihopatije su jedna od temeljnih karakteristika tog konstrukta. Pronađeno je da je psihopatija povezana s nasiljem u adolescenciji (Brown i Forth, 1997; Hare i sur., 1999; Porter i Woodworth, 2006; prema Robertson, 2011) i odrasloj dobi (Hare i sur., 1999; Hare i McPherson, 1984; prema Robertson, 2011).

Ubojstva i kriminalna djela povezana sa psihopatijom i seksualnim sadizmom privlače mnogo pažnje i zabrinutosti oko recidivizma s obzirom na fizičku i emocionalnu štetu kod žrtve ovih zločina. Problem je u tome što ne postoje jednoznačne karakteristike seksualnih sadista koje bi omogućile njihovo točno prepoznavanje od nesadističkih pojedinaca. Mnoga istraživanja na ovom području provedena su na uzorku zatvorenika među kojima nisu svi zadovoljili kriterije seksualnog sadizma i psihopatije. Nadalje, još ne postoji suglasnost oko konceptualizacije ovih konstrukta. Iako postoji više nedoumica vezanih uz seksualni sadizam, i definiranje psihopatije varira od toga da je psihopatija multifaktorski konstrukt (Lilienfeld i Fowler, 2006: prema Robertson, 2011) ili jedinstveni entitet s jednom temeljnom etiologijom (Neumann, Hare i Newman, 2007: prema Robertson, 2011). Robertson i Knight (2014) navode kako je jedno od ograničenja brojnih istraživanja i neuključivanje svih aspekata psihopatije prema PCL-R. Zbog ovih ograničenja još sa sigurnošću ne možemo govoriti o posljedicama interakcije ova dva

konstrukta, no neki autori smatraju da ova skupina pokazuje povećani rizik od ponavljanja zločina (Marshall i Hucker, 2006; prema Yates i sur., 2008). Salekin, Rogers i Sewell (1996: prema Juni, 2010) meta analizom studija koje su pratile psihopatsko ponašanje kroz dulji vremenski period, pronašli su visok efekt učinka za generalni recidivizam, a kod studija koje su dodatno uključivale i seksualne devijacije i sadizam taj efekt bio je još veći. U prilog toj hipotezi ide i istraživanje Hansona i Morton-Bourgona (2005) koji su dobili da su glavni prediktori općeg recidivizma kod kažnjenika faktori povezani s antisocijalnim ponašanjem, kao što su antisocijalne crte ličnosti, osobine i povijest kršenja pravila. Uz antisocijalne faktore, kod predviđanja ponovnog zločina pokazao se važan i faktor seksualnih devijacija. Rice i Harris (1997; prema Porter i sur., 2003) pronašli su da osobe sa seksualnim sadizmom i psihopatijom imaju brži recidivizam za seksualne zločine.

Ono što je u istraživanjima potvrđeno je i različita stopa recidivizma seksualnih kažnjenika za različite oblike kaznenih djela. Gretton i sur. (2001; prema Hildebrand, de Ruiter i de Vogel, 2004) pronašli su da je kombinacija visokih rezultata na upitnicima psihopatije i visokih rezultata seksualnog uzbuđenja na devijantne podražaje bila snažniji prediktor generalnog i nasilnog recidivizma te nešto slabiji seksualnog. Hanson i Morton-Bourgon (2005) pronašli su kako je samo manjina počinitelja seksualnih prekršaja ponovno uhvaćena zbog kaznenog djela seksualne naravi (13,7%), ali su često privedeni zbog ostalih kaznenih djela (36,2%).

Robertson (2011) je dobila rezultate da iako su psihopatija i seksualni sadizam povezani konstrukti, oni obuhvaćaju različite aspekte agresije. Oba konstrukta bila su povezana samo s ranijom manifestacijom i višim razinama nasilja. Psihopatija je točno predviđala generalnog nasilje za razliku od seksualnog sadizma. Pronađena je i povezanost između generalnog nasilja i antisocijalnog i impulzivnog faktora psihopatije, dok je seksualna agresija bila povezana s emocionalnim i antisocijalnim, ali ne i s impulzivnošću. Sva četiri faktora psihopatije korištena u ovom istraživanju bila su povezani s predikcijom generalnog nasilja te faktorima ozbiljnosti ozljeda i seksualnog ponašanja, kao i sklonosti da se seksualno iskorištava druge. Seksualni sadizam pokazao se lošim prediktorom ozbiljnosti ozljeda kod neseksualnog nasilja, ali značajnim prediktorom ozbiljnosti u seksualnim zločinima. Ova povezanost, zajedno s povezanosti između sadizma i seksualne kontrole, potvrđuje da je jedna od karakteristika sadizma seksualni užitak uzrokovan dominacijom nad žrtvom, patnjom i poniženjem žrtve što je dobiveno i u brojnim prijašnjim istraživanjima (Grubin, 1994a; MacCulloch i sur., 1983; Marshall, Kennedy, Siomopoulos i Goldsmith, 1976; Weinberg, 1987; prema Robertson, 2011). Seksualni zločin s ciljem doživljavanja orgazma, odnosno faktor seksualnog ponašanja, nije se

pokazao značajno povezanim sa sadizmom što potvrđuje hipotezu da kod seksualnog sadizma fokus je na dominaciji i kontroli, a ne na seksualnom odnosu.

Iako su kriminalna djela sa sadističkim karakteristikama rijetka u odnosu na generalno nasilje, ona izazivaju izrazito visoku štetu za žrtve, njenu okolinu i čitavu društvenu zajednicu. Istraživanja na koji način su seksualni sadizam i psihopatija povezani, što je u osnovi te povezanosti i kako kombinacija ova dva konstrukta utječe na ponašanje osobe izrazito su važna za prevenciju budućih zločina. Ovi rezultati mogu utjecati na duljinu kazne i na tretmane kojima se tretiraju kažnjenici. Također, bivši zatvorenici koji imaju oba poremećaja trebali bi imati dodatni nadzor zbog visokog i brzog recidivizma nakon izlaska iz zatvora.

6. Zaključak

Psihopatija je poremećaj ličnosti za kojeg su karakteristični različite emocionalni deficiti vezani uz prepoznavanje i doživljavanje emocija, poteškoće u socijalnom učenju te agresivno i rizično ponašanje. No osobe s povišenim psihopatskim tendencijama često se opisuju i kao otvorene, ugodne, šarmantne i samopouzdana osobe. Zbog tajanstvene prirode i načina na koji se manifestira, ovaj poremećaj često se može susresti u znanstvenoj, ali i popularnoj literaturi. Za razliku od psihopatije, o seksualnom sadizmu postoji mnogo manje znanstvenih radova. Iako je seksualni sadizam kao poremećaj poznat još od kraja 19. stoljeća, danas i dalje nema suglasnosti oko toga što je u osnovi seksualnog sadizma te stoga istraživanja često daju različite rezultate. Još manje istraživanja provedeno na području povezanosti ova dva konstrukta te prirode te povezanosti. Istraživanja ukazuju da bi psihopatija i seksualni sadizam mogli biti povezani preko povećane sklonosti psihopata da se seksualno devijantne fantazije provode u stvarnosti. Drugi pak smatraju da je ključni čimbenik traumatski događaj u ranoj životnoj dobi. Jedno od mogućih objašnjenja je da psihopatija i seksualni sadizma dijele emocionalne deficite, no još ne postoje konzistentni rezultati koji bi potvrdili ovu hipotezu. Jedan od razloga malobrojnih istraživanja su i brojna ograničenja vezana uz različite konceptualizacije konstrukta, teškoće oko pronalaženja ispitanika i mjerne instrumente koji se koriste. Ono što se može zaključiti na temelju prezentiranih rezultata jest da postojanje psihopatskih tendencija i seksualnog sadizma može postati izrazito opasna kombinacija za brojne osobe koje su u kontaktu sa seksualno sadističkim psihopatima.

7. Literatura

- Babiak, P., Neumann, C.S. i Hare, R.D. (2010). Corporate Psychopathy: Talking the Walk. *Behavioral Sciences and the Law*, 28, 174 – 193.
- Blair, J., Mitchell, D. i Blair, K. (2005). *Psihopat: Emocije i mozak*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Barbaree, H.E., Seto, M.C., Serin, R.C., Amos, N.L. i Preston, D.L. (1994). Comparison Between Sexual and Nonsexual Rapist Subtypes: Sexual Arousal to Rape, Offense Precursors, and Offense Characteristics. *Criminal Justice and Behavior*, 21(1), 95 – 114.
- Campanella, S., Vanhooanddt, M.E. i Philippot, P. (2005). Emotional deficit in subjects with psychopathic tendencies as assessed by the Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2: an event-related potentials study. *Neuroscience Letters*, 373, 26 – 31.
- Coid, J., Yang, M., Ullrich, S., Roberts, A. i Hare, R.D. (2006). Prevalence and correlates of psychopathic traits in the household population of Great Britain. *International Journal of Law and Psychiatry*, 32(2), 65 – 73.
- Craparo, G., Schimmenti, A., Carellti, V. (2013). Traumatic experiences in childhood and psychopathy: a study on a sample of violent offenders from Italy. *European Journal of Psychotraumatology*, 4, 1 – 5.
- Dadds, M.R., Allen, J.L., Oliver, B.R., Faulkner, N., Legge, K. Moul, C., Woolgar M. i Scott, S. (2012). Love, eye contact and the developmental origins of empathy v. psychopathy. *The British Journal of Psychiatry*, 200, 191 – 196.
- Hanson, R.K. i Morton – Bourgon, K.E. (2005). The Characteristics of Persistent Sexual Offenders: A Meta-Analysis of Recidivism Studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(6), 1154-1163.

- Hildebrand, M., de Ruiter, C. i de Vogel, V. (2004). Psychopathy and Sexual Deviance in Treated Rapists: Association With Sexual and Nonsexual Recidivism. *A Journal of Research and Treatment*, 16(1), 1 – 24.
- Holt, S.E, Meloy, J.R. i Strack, S. (1999). Sadism and Psychopathy in Violent and Sexually Violent Offenders. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 27(1), 23 – 32.
- Juni, S. (2010). Conceptualizing Psychopathy : A Psychodynamic Approach. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19, 777-800.
- Khetrapel, N. (2008). Psychopathy and a Model for Disturbed Affective Consciousness. *Suma Psychologica*, 15(2), 437 – 442.
- Kirsch, L. i Becker, J. (2007). Emotional deficits in psychopathy and sexual sadism: implications for violent and sadistic behavior. *Clinical Psychology Review*, 27(8), 904-922.
- Lang, S. ,af Klinteberg B. i Alm P.-O. (2002). Adult psychopathy and violent behavior in males with early neglect and abuse. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 106, 93 – 100.
- Maniglio, R. (2011). The role of childhood trauma, psychological problems, and coping in the development of deviant sexual fantasies in sexual offenders. *Clinical Psychology Review*, 31(5), 748 – 756.
- Mokros, A., Osterheiber, M., Hucker, S.J. i Nitschke, J. (2011). Psychopathy and Sexual Sadism. *Law & Human Behavior (Springer Science & Business Media B.V.)*, 35(3), 188-199.
- Myers, W.C., Chan, H.C., Vo, E.J. i Lazarou, E. (2010). Sexual Sadism, Psychopathy, and Recidivism in Juvenile Sexual Murderers. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7, 49 – 58.
- Nitschke, J., Istrefi, S., Osterheider, M. i Mokros, A. (2012) Empathy in sexually sadistic offenders: An experimental comparison with non-sadistic sexual offenders. *International Journal of Law and Psychiatry*, 35, 165 – 167.
- Patrick, C.J., Bradley, M.M. i Lang, P.J. (1993). Emotion in the Criminal Psychopath: Startle Reflex Modulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 102(1), 82 – 92.
- Porter, S., Woodworth, M., Earle, J., Drugge, J. i Boer, D. (2003). Characteristics of Sexual Homicides Committed by Psychopathic and Nonpsychopathic Offenders. *Law and Human Behavior*, 27(5), 459 – 470.
- Robertson, C.A. (2011). *Sexual Sadism and the Psychopathy Facets as Predictor of General Violence and Sexual Crime Behaviors*. Neobjavljeni doktorski rad. Waltham: The Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

- Robertson, C.A. i Knight, R.A. (2014). Relating Sexual Sadism and Psychopathy to One Another, Non-Sexual Violence, and Sexual Crime Behaviors. *Aggressive Behavior*, 40, 12 – 23.
- Rubio, J.S., Krieger, M.A., Finney, E.J. i Coker, K.L. (2013) A review of the relationship between sociocultural factors and juvenile psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 19, 23 – 31.
- Salekin, R.T., Rosenbaum, J. i Lee, Z. (2008). Child and Adolescent Psychopathy: Stability and Change. *Psychiatry, Psychology and Law*, 15(2), 224 – 236.
- Williams, K.M., Cooper, B.S., Howell, T.M., Yuille, J.C. i Paulhus, D.L. (2009). Inferring Sexually Deviant Behavior from Corresponding Fantasies: The Role of Personality and Pornography Consumption. *Criminal Justice and Behavior*, 36(2), 198 – 222.
- Woodworth, M., Freimuth, T., Hutton, E.L., Carpenter, T., Agar, A.D. i Logan, M. (2013). High-risk sexual offenders: An examination of sexual fantasy, sexual paraphilia, psychopathy, and offence characteristics. *International Journal of Law and Psychiatry*, 36, 144 – 156.
- Yates P.M., Hucker, S.J. i Kingston, D.A. (2008). Sexual Sadism: Psychopathology and Theory. D.R. Laws i W.T. O'Donohue (Ur.), *Sexual Deviance: Theory, Assessment, and Treatment* (213 – 231). New York: The Guilford Press.